

PAPER DETAILS

TITLE: Enflasyon ve Tediye Muvazenesi

AUTHORS: Kemal KURDAS

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37812>

ENFLASYON VE TEDİYE MUVAZ

Yaza

İktisat ilminin, çeşitli tecrübeleriyle her günkü
de girmiş kelimelerinden biri muhakkak ki enflasy
lizce, şişirmek, üfleme mânasındaki "inflate" m
ve aslı da aynı manayı veren Lâtince Inflare keli
dir. (1)

Enflasyon gibi mühim bir iktisadî vakıayı bir
edebilmek gerçekten müşküldür. Her tarif gibi böyle
noksanları olması mukadderdir. Bilhassa enflasyonu
sindeki tesirleri hakkında aşağıda vereceğimiz izal
yon mefhumunu bir kaç kelime ile tarif etmeğe ça
ve bu mevzudaki klâsik tariflerin noksanlıkları daha
cektir.

Bütün bu mülâhazalarla birlikte sırf iç ekon
tarif verilmek istenirse, enflasyonu kısaca ve basitçe
devreden diğerine umumî sarfiyatta - umumî efektif
ve hizmet arzına nazaran olan artış sebebiyle um
yükselmesi şeklinde tarif edebilmek mümkündür.

Enflâsyonun klâsik miktar nazariyesinin mefhu
rak daha basit bir ifadesi; ekonomideki ıstıra gücü
ranın miktarının veya tedavül sür'atının artması ne

ekonomilerde, umumî sarfiyatın menbalarını, am-
hususî sektör sarfiyatı şeklinde ikiye ayırabilme
sektörü ile hususî sektör sarfiyatı da kendi içleri
fiyatı ve yatırım sarfiyatı olarak ikiye bölünebi-
istihlâk sarfiyatı esas itibariyle bir evvelki devr-
dir. Halkın elinde, Devlet tahvilleri gibi kolayca
niş likit kıymetlerin biriktiği kontrollu harp ekon-
det tatmin edilemeden birikmiş istihlâk talebinin,
likit kıymetlerden de faydalanarak birden piyasa
ve taksitle satış gibi halkı ilerki gelirlerini kar-
mevcut imkânları fevkinde istihlâkta bulunmıya
çıkması gibi istisnai haller dışında hususî sektör
itibariyle bir evvelki devrede realize edilen gel-
der (2). diğer bir ifadeyle istisnai haller hariç ist-
reden diğerine otonom büyük artmalar, eksilmele-
umumî sarfiyatın artmasında dinamik bir unsur
bil hususî sektörün yatırım sarfiyatında evvelki o-
olmayan bir dinamizm mevcuttur. Müteşebbisler
verdikleri faizler dahil masraflarını karşıladıktan
ümit edebildikleri müddetçe yatırım yapmak istiy-
ümit edilen net gelir (3) nisbeti - Marginal Efficacy
dükçe yatırım yapmak arzusu şiddetlenir. Yeni ic-
halarının açılması, propaganda ile yeni ihtiyaçlar
bepler yatırımın verimliliğini, dolayısıyla yatırım
artıran mühim amillerdendir. Muayyen bir iktis-
ye erişip fertlerinde teşebbüs kudreti doğmuş az
yatırımın Marginal verimi çok yüksektir. Bu m-
bakir, rakipsizdir ve basit ifadesiyle nereye bir a-
Netice itibariyle muayyen bir taktîmül sarfiyatı

mesi ve bir bütün olarak bankacılık sisteminin bu Merkez Bankalarına da baş vurarak, finansman in halinde, yatırım talepleri kolayca ve süratle normal nı aşp piyasaya her devrede bir evvelki devreye naza la çıkabilir. (3a)

Devletin sarfiyatında da hususi sektörün yatırım bih ve ondan çok defa daha ileri bir dinamizm ve otom niş mânasında Devlet, hakiki veya mefruz faide ve ih çeler ve işletme hesaplariyle amme sektörüne dahil da yıllık masraflarının hacmini daraltıp genişletebilmek tedir; Ekonomik icap ve zaruretlere uygun olarak k cemiyete büyük faydalar sağlayabilecek bu ayarlama, reket kabiliyeti zımında devletlerin amme sarfiyat harç, kira, kâr vesaire namlariyle ekonomiden sağla halktan yaptıkları istikrazların imkânları dışında teske lece ekonomiyeye her yıl yeni enflasyonist iştirâ güçleri sık sık görülen hallerdendir.

Buraya kadarki izahat hülâsa edilirse denebilir k mî fiat seviyesinde yükselme tevlit eden, efektif tale yatta - bir devreden diğerine olan artış başlıca, husus sarfiyatındaki veya amme sektörü sarfiyatındaki a edebilir. Tarihen enflasyon sebepleri arasında en çok r letin aşırı sarfiyatıdır. Gerçekten, fertlerin istihlâk harp ekonomileri ve geniş devlet borçlanmaları meka edinceye kadar pek geniş ölçüde eldeki gelirlerle bağl fertler devletlerden çok daha iyi, ayaklarını yorganlar bilmişlerdir. Hususî sektörün yatırım sarfiyatının da

zide de ellerindeki imkânlar ve gelirlerinin fevki maktan çekinmemişlerdir. Aşırı devlet sarfiyatı he hareketin ana menbalarından biri olmuştur.

* * *

Fiat seviyesinde yükselme tevlit eden umumî artışlarını realize edip fiiliyata geçirebilmek için lar pek çok ve değişik olmuş ve bunlar zamanla b ramışlardır.

Madenî para sisteminin hakim olduğu devirle nan şekil tedavüldeki madenî paraların kıymetli azaltarak para miktarını çoğaltmak - tağşişi sikke, elde edilen imkânlarla fazla masrafları finanse e mübadele ekonomisine geçtiği ilk devirlerden itiba elinde bulunduranlar tedavüldeki paranın kıymetli rak piyasaya yeni para çıkarmak yolunu keşfetm yük kesretle kullanmışlardır.

Kralları, sultanları, tağşişi sikkeye gitmeğe pek çok ve çeşitlidir. En ziyade rastlanan şekil gi raflarını finanse etmek zaruretidir. Sarayların aşı eğlencelerini ve düğünlerini finanse edebilmek zaru tağşişi sikke usulüne baş vurmaya zorlamıştır.

Memlekette umumî bir hareket ve kalkınma y davüldeki madenî paranın müstemirren tağşiş ed muştur. Bunun tipik misali 18 inci asır başlarında sında görülür. Piyasaya bol miktarda kâğıt para John Law gittikçe kıymetten düşen kâğıt parasına tırmak maksadiyle tedavüldeki madenî parayı 1719 ğı arasında altın meskûkatta 28 ve gümüş meskû

Millî ekonomilerin kâğıt para sistemine geçmesi lişmesiyle enflasyonist talep artışlarının finansman vüs'at kesbetmiştir. İlk zamanlarda en ziyade rastla fazla sarfiyatının darphanelerde bol bol kâğıt para edilmesidir. Daha sonra bu basit şeklin yerini çeşitli tahsisen emisyon bankasından teemin edilen imkân usulü - kredi enflasyonu - almıştır.

Madenî para devrinde enflasyonist talepleri fin nisbeten mahduttur. Tağşışı sikkce usulünün bir hudu lir. Tedavüldeki altın ve gümüş miktarını çoğaltabilml larla mahduttur. Kâğıt paranın ve banka kredileri bankasının altın rezervlerine bağlı olduğu sistemlerde para politikası imkânları yine muayyen bir ölçüyü ge para ve banka kredileri sisteminde ise enflasyonist nebilen fiziki bir hududu mevcut değildir. Darphanel basılarak ve banka kredileri istenildiği kadar genişle da, evvelki devirlerde tasavvur dahi edilemiyen vüs'at ratılabilir. Bu bakımdan para otoritelerinde iktisadî tin uzun vadeli menfaatlerini kavrama şuuru mevc cemiyetlerde halihazır para ve kredi mekanizmaları bakımından büyük tehlikelerle dolu bulunmaktadır (

* * *

Umumî fiat seviyesinde bir devreden diğerine b de tecelli eden enflasyonist hareketin sosyal sahada v rekâtın şiddetine göre pek kuvvetli tesirleri olmaktadır.

Enflasyonda maaşlı, ücretli, umumî olarak fikri v sınıflar gelirlerini yükselen fiatlar ölçüsünde kolayca

Bidayette ufak ölçüde başlayan enflasyonist bir hareketin hacmini azaltıp spekülasyonu teşvik ve diğer faaliyetine giren ücret ve maaş gibi kalemlerin sahiplerine bulunmaya sevk etmek suretiyle daha büyümesi ve yayılma reye girmesi her zaman mümkündür.

Enflasyonun yukarıda kısaca belirtilmiye çalışmanın devamı ve şiddetlenmesi nisbetinde kuvvet kazandıran etimli enflasyonlar cemiyetlerin her türlü ahlâk ve ekonomik kuruluşlarını temelinden sarsmak istidatından, tarihteki her büyük sosyal hareketin, sarsıntılarından bir enflasyonun hayalini görmek mümkündür. (5a)

* * *

Enflasyonun sosyal sahada ve iç ekonomideki tesirlerinin tediyeye muvazenesi üzerinde de kaçınılmaz şüpheler bulunmaktadır. Hakikatte bu tesirler o derece kuvvetli ve umumî fiat seviyesinde bir yükselme yerine, bu vaziyet muvazenesinin carî hesap kısmını bir evvelki devre göre duruma sokan bir hareket olarak tarif etmek daha doğrudur.

Enflasyonist bir hareketin dahilî fiat seviyesini yükseltmek tevlit etmiyerek, doğrudan doğruya tediyeye muvazene borçlanmaları ile döviz ve altın rezervleri üzerine ağırlanan hallerdendir. Umumî bir ifade ile, tediyeye muvazene dahilî fiat yükselmeleri aynı bir sebebin - bir ekonominin hizmet arzı ile umumî efektif talep arasındaki muvazene efektif talebin umumî mal ve hizmet arzına nispetinin - iç ekonomide ve dış münasebetlerdeki iki ayrı

Enflasyonist bir hareketin tediye muvazenesi tediye muvazenesi carî ve kapital hesaplarında Accounts - uzun zamandan beri denk, umumî fiat sının resmî kambiyo rayiciyle serbest piyasada carî k fark olmıyan, yeter derecede altın ve döviz rezervin rejiminde yüzde yüz liberasyon, serbesti esasını ka ketin durumunu esas alarak safha safha inceliye ketin ekonomisini dış ve iç tediye bakımından ha tavsif edebilmek mümkündür. Bu memleket bir y hizmetler istihsal etmekte, bunun bir kısmını haric de hariçten onlara kıymetçe eşit başka mal ve hiz ve kendi istihsalinden harice satmadığı kısımlarla hizmetleri istihlâk etmektedir. Bu mal ve hizmetle lebi de tamamen karşılamaktadır (7). Tetkik me böyle muhafazakâr ekonomik bir politika takibede ğini ve yeni hükümetin umumî bir enflasyonist gen politikası takibetmeğe karar verdiğini farzediniz. geniş bir yatırım programını tahakkuk ettirmek i cesini (8) bu yıl mühim ölçüde açık tertip ve açığı bankasından temin edeceği imkânlarla finanse etme hısların yatırım faaliyetlerini teşvik etmek üzere Bankası menabiinden faydalandırarak, bol ve ucuz etmeğe karar vermiştir.

Devlet bütçelerinin açık tertip edilmesi o yıl a nomiye, bir evvelki yıla nazaran daha fazla sarfiy nı ifade eder. Aynı şekilde, eğer memlekette yapıl getiriyorsa müteşebbislerin bankalar kanaliyle Me

lepleri karşılarlar. İthalât bir evvelki devreye ve altın rezervleri azalır. İthalât talepleri ve sektörü ve hususî sektörün fazla ıstira güçlenmez. Yeni ithalâtı yapanların bu ithalâttan olacak; yani onların da gelirleri bir evvelki dır. Bu artan gelirler sarfedildikçe - şimdilik bütün lara teveccüh ettiğini farzedelim - ve böylece lâtçılar da kendi fazla gelirlerini sarfettikçe lece ithalâttaki yükselişin ıstira gücündeki ilk kaç misli fazla olması her zaman muhtemeldir. Bu artışın fazla ıstira gücünü eline geçiren kısmını ellerinde muhafaza edip ne kadar ço ve ellerinde alıkoydukları kısımları bankalara lar bankalar kanaliyle sirkülâsyona ne kadar büyük olacağı kolaylıkla anlaşılır.

Yukarıdaki misalde enflasyonist hareket memleketin döviz rezervleriyle karşılanacağı ki aynı talepler hariçten temin edilecek resmi nacak çeşitli krediler ve sermaye ithalleriyle ihtimal artan ithalâtın, ihracatta aynı miktar sıdır. Bu takdirde döviz rezervlerinde bir az borçlanmaya da lüzum kalmıyacaktır. Ancak, v evvelki yıla nazaran artırılabilmesi için umu nin yükseltilmesi lâzımdır. Çünkü mevcut ıst raç olunan kısımlar haricinde kalanlar ekono Ekonomide bu istih sali massedecek kadar za sal artırılmadan, evvelce dahilde istihlâk edile

ki devreye nazaran yeniden giren fazla ıstira gü salde olduğu gibi her sarfediliş raundunda mün metlere teveccüh etmesi ve bu taleplerin döviz v nılarak veya harice borçlanılarak karşılanması ha fiat seviyesinde bir değışme olmaz.

Görüleceđi gibi bu halde ekonomide enflasyon halde bir enflasyon - umumî fiat seviyesinde bir

Diğer taraftan yukarki vaziyette, enflasyonu yasadaki para mevcudunda - Money supply - bir maz. Çünkü enflasyonist ıstira gücü artışları h mal ve hizmetlere teveccüh edince Merkez Banka larak veya harice borçlanılarak karşılanır ve ısti rar Merkez Bankasına döner (10). Diğer şartlar tedavüldeki ıstira gücünde bir değışme olmaz. Bu larde bir diğer noksanlığı daha ön plâna çıkarm

Ekonomideki enflasyonist hareketleri incele lan tetkiklerde umumî sarfiyat rakamlarının - T memesi veya mevcut olmaması halinde çok defa neşriyat olan - money supply - rakamlarından ist buki yukarıdaki izahatın belirttiği üzere bazı ha nomideki hakiki tandansı aksettirmiyebilir.

II — *Tetkik mevzuumuz ekonomide amme sektörden ekonomiye yeniden giren iç mal ve hizmetlere teveccüh etmekte*

Burada en az iki ihtimal düşünülebilir:

ler bu defa dahilde istihlâk edilmeye başlanır. Millî leketlere verilebilecek kısım - Exportable surplus azalır.

b — Fazla talepler, umumî mal ve hizmet istihlâk dahilde istihlâk edilmekte olan kısımlara talepler her sarfediliş raundlarında bu kısımdaki mal artırılarak karşılanabilirse mesele yoktur. Dahilde muvazenesinde bir değişiklik olmaz. Fazla taleplerle karşılanmazsa ekonomide faraziyemiz icabı liberasyon haricîten mal ve hizmet ithal edilerek tatmin edilir; döviz rezervleri azalır veya harice borçlanma artar.

II — *Tetkik mevzuumuz ekonomide amme sektöründen ekonomiyeye yeniden giren iş dış mal ve hizmetlere, kısmen iç mal ve hizmetler olarak karşılanması da mümkündür.*

Bu teveccüh ilk sarfedilişlerinde iç mal ve hizmetlerin fazla taleplerin ikinci, üçüncü,... ve ilâhîri sarfedilişlerine buna mukabil ilk sarfedilişlerinde dış mal ve hizmetlerin müteakip sarflarında iç mal ve hizmetlerin değişik şekiller ve kombinezonlar içinde olabilir.

Fazla taleplerden dış mal ve hizmetlere teveccüh artırır. İç mal ve hizmetlere teveccüh edenlerden dönenler yeni istihisalle karşılanmadıkları ölçüde fazla taleplerden normal şekilde dahilde istihsal ve tüketim için teveccüh edenler yeni istihisalle karşılanmadıkları halât yapılarak tatmin edilmeye çalışılır. Bu yolla

cak karşılıyabilecek bir seviyeye düştüğünü; dış m derecede borçlanıldığını; bu durumu müşahede eder toritelerinin dış ticarete liberasyonu terkedip ithal bul ettiklerini; bir taraftan da ekonomide enflasyon ettiğini; eskisi gibi amme sektörünün ve hususî sektörün yeni taleplerle çıktıklarını farzedelim.

Bu yeni talepleri evvelki gibi hariçten bol mal rek karşılamaya imkân yoktur. Çünkü döviz rezervi riçten borçlanmak imkânı da kalmamıştır. Bu vaziyet tira gücü artışları ne kadar büyük olur ve ne kadar ve hizmetlere teveccüh ederse ithal mallarının fiyatları ithal mallarının fiyatlarındaki yükseliş bunların istihlakları dahilî mal ve hizmetlerin fiyatlarına da siray atların tesiri altında ithalâtta büyük kârlar doğar. ucuza getirdiği bir malı dahilde enflasyonist hareket icabında bir kaç misline satabilen ithalâtçı kendisi tahsis ettirebilmek üzere her türlü çareye baş vurur. den döviz ekonomide bir nevi en ucuz mal vaziyet resmî kurla döviz teminine çalışır. Memleketin kur'u ile serbest piyasada carî döviz kurları arasında ketin şiddeti nisbetinde büyük farklar teşekkül eder. at yükselmeleri ile harice döviz kaçırılmasını ve umumi liği teşvik eder.

Diğer taraftan enflasyonist fazla iştirak güçleri hizmetlere teveccüh edenler normal şekilde harice ithal malların dahilde istihlâk edilmelerini zarurî kılarlar. bilecek mal yekûnunu - Exportable surplus - azaltır. Fazla taleplerden kaynaklanan dahilî taleplerin azaltılması

Yükselen fiatların tesiri altında ihracatın güde ekseriya ihracatı teşvik etmek üzere bir takım mekanizmalarına başvurmak zarureti hasıl olur. Bu le dahilden pahaliya temin edilip harice resmî kur ihraç mallarının fiat farklarından tahassül eden kûmet finanse etmek zorunda kalır. Bu finansman yeni imkânlar temin etmek gibi enflasyonist bir dirde - ki dahilî fiatlarla harici fiatlar arasındaki ihracatta prim taleplerinin artması nisbetinde bu ziyade mecburiyet hasıl olur - enflasyonist hareketlece, fasit bir daireye girilir.

Diğer taraftan enflasyonist bir hareket neticesinin resmî kur'u ile serbest piyasadaki kur'u arasındaki farklar, ve ithal mallarının dahili fiatlarında kâ bizatihi daha fazla enflasyonu teşvik edecek birer karlar. Dahili fiatlarla meselâ piyasada 15 ünite resmî kur üzerinden döviz temin edip hariçten üç ünite kün olduğu takdirde bütün amme sektörüne dahil ve hususî müteşebbislerin resmî kurdan ucuz döviz çen yıllardan daha fazla yatırıma teşebbüs etme bir ifadeyle resmî kur'u üzerinden memleket paratlarına göre o kadar ucuz bir maldır ve bu temin ettirimler o kadar ucuza mal olurki herkes döviz te yatırım yapmak ister. Resmî sektöre dahil daire ve yatırım programlari genişletilmiş masraf bütçesine çıkarlar. Hususî müteşebbisler de döviz elde etmek için döviz tahsis makamlariyle bankaların ka

Herkes bu malları pahalı fiatla almak yerine döv-
ten yeniden ucuz fiatla getirmeyi tercih eder. (11)

Enflasyonist hareketin devamı ve devam ede-
da bir intiba uyanması her türlü spekülâsyonu teş-
Bu şartlar altında müstahsil ve tüccar ilerde daha
ümidile ellerindeki malı piyasaya arzdan çekinir. İ-
de elindeki malı piyasaya getirmeyip saklamayı ter-
mî fiat seviyesindeki yükselmeyi ve enflasyon ha-
vazenesi üzerindeki tesirlerinin şiddetini daha ziya-

Yukarki izahatta enflasyonist hareketin daha
zenesinin ithalât ve ihracat gibi iki ana kalemi ü-
celenmiştir. Bu hareketin tediye muvazenesinin d-
deki tesiri de ithalât ve ihracattakine müşabihtir.

Memleket parasının resmî rayici ile kara bor-
fark olması ve dahildeki her nevi malın nisbî pal-
rinden döviz temin edip harice seyahat yapmayı s-
Aynı şekilde memleketin kendi vasıtalarile nakliye
resmî kur üzerinden döviz temin edip nakliye ve
panyalarına yaptırtmaktan çok daha pahalıya ma-
dahili madde fiatları, maaşlar, ücretlerin tesiri a-
ri ve meselâ dış hatlara gemi navlunları, sigorta
Bu vaziyette herkes döviz temin edip nakliye ve
nakliyecisi ve sigortacılarına yaptırmayı tercih eder.

Enflasyonun tediye muvazenesinin sermaye
gelirleri kalemleri üzerinde de tipik tesirleri olur
kimseler bu gelirlerini resmî kur üzerinden meml-

pılabilecek kadar dahilde iş yapabilmek imkânı yo halinde döviz getiren yabancı sermayedar parasını miş olur. Bu vaziyette yabancı sermayedarların me sermayelerini mal halinde getirmeyi ve imkânı old bu malları yüksek fiatla satarak memleket parası bu yolla karşılamayı tercih ettikleri sık sık görülmü ve hatta memlekette teessüs etmiş yabancı şirketlere lara göre büyüyen kârlarını resmî kur üzerinden h mek imkânı tanındığı takdirde bu yeni gelecek ser vetli bir müşevvik olabilir. Fakat Tediye muvazene na imkân verebileceği çok şüphelidir.

Enflasyonist hareketin tediye muvazenesinin rindeki tesirleri dış seyahatler, sigorta ve navlun metlerdeki tesirlerine müşabihtir. Enflasyon bütün lirlerin azalması buna mukabil sarfiyatın çoğalmas diye muvazenesinin carî hesap kısmını evvelki yıllar

* * *

Enflasyonist bir hareketin tediye muvazenesi belirtmek maksadile yukarıda verilen izahatta; ku rezervlerine ve geniş dış borçlanma imkânlarına s liberasyonu kabul etmiş bir memleketle; altın ve d miş, dış borçlanma imkânı kalmamış ve dış ticaret kabul zorunda kalmış bir memleketin durumu mis bu memleketlerde enflasyon hareketinin umumî ma bir devreden diğerine aynı kaldığı halde umumî sından; umumî talepteki artışın ise amme sektörün bir devreden diğerine masraflarını çoğaltmalarında

ticaret musluğunu tamamen kapıyarak dahi enflasyonun tediye muvazenesi üzerindeki tesirlerini önleyebilir. Bu takdirde tediye muvazenesinin ithalât, hisseyahatler gibi gider, kalemleri kontrol edilip istenir kılınabilir. Fakat bir taraftan gider kalemlerinde kısıtlama taraftan sıkı kontrolla harice akmasına imkân verilmeyince, iştirak güçleri dahile teveccüh edip ihraç edilebilecek kûnunu - exportable surplus - azaltarak ve ihraç miktarını yükselterek ihracatı gittikçe daraltır. Dahile dönen güçlerinin tediye muvazenesinin diğer gelir kalemleriyle bu şekilde azaltıcı tesirleri olur. Kısaca, enflasyonist tediye muvazenesi üzerindeki menfi tesirleri bu defa dahile dönenini azaltmak suretile tezahür eder.

Buraya kadar ki izahatta, enflasyonist hareketin doğurduğu rilen; umumî mal ve hizmet istihsalı bir devreden diğerine geçiş halinde, umumî efektif talebin yükselmesi şekli, gerçekte bizimde ekseri memleketlerde rastlanan tipik bir hareketi temsil etmektedir. Fakat aşikârdır ki umumî mal ve hizmetin umumî talep arasındaki bu enflasyonist muvazene hareketi her zaman de meydana gelebilir. Meselâ bir devreden diğerine geçişte aynı kaldığı halde, umumî mal ve hizmet arzı düşmesi deki bu düşmenin kuraklık, seylâp, yangın gibi talebi azaltması mümkün olduğu gibi, grevlerden, ithalât zorunluluklarından de tevellüdü mümkündür. Umumî arzla talep arasındaki bu muvazene için diğer bir ihtimal, bir devreden diğerine bir malın fiyatlarının düşmesi veya ithal malları fiyatlarının artmasına değişmesidir. Kısaca ticaret hadlerinde aleyhine

masından doğsun tediye muvazenesi üzerindeki işlemdir.

Kısaca bu muvazenesizlik tediye muvazenesinin masraf kalemlerini artırıp gelir kalemlerini düşürerek velki devreye nazaran açık yapar. Enflasyonist bir hareketin tipik; tesirleri itibarile şumullü misali yukarıda görüldüğü gibi umumî arzın bir devreden diğerine sabit kalıp umumdur. Umumî talepteki bu artış bir devreden diğerine maliyetine giren maaş, ücret gibi kalemlerin artmasıdır. - veya umumî talebin maliyet unsurlarında bir artışa bağlı olmadan, müstakilen ve autonome olarak yavaş yavaş selâ hükûmetin bütçeyi açık tertip etmeye karar vermesinden ileri gelebilir. -Price İnflation- Çok defa bu iki hareketliyan enflasyonist hareketin sür'atle diğerine inkilâp edebilirdiği ve gırtlıklı birbirine zarurî kıldığı ve enflasyonun böylece devam de temadi ettiği görülür.

Meselâ Amme sektörünün bütçelerini açık yapması bir enflasyon hareketi tediye muvazenesi açıklarının halâtın kısılıp ithal mallarının fiatlarının yükselmesi tesirile dahili fiatların artması ile amele ve memurların mak için talepte bulunmaya sevk ederek sür'atle bir hareket na inkilâp edebilir. Maliyetlerdeki bu yükselme ise masraf kalemlerinin artırılmasını zarurî kılarak Devlet tiyaçlara göre yükselmemesiyle bütçe açıklarını temad

* * *

Enflasyonist bir hareketin tediye muvazenesi üzer

İleri sanayileşmiş memleketlerde istihsalî sür'atı artırabilmek kabiliyeti iktisaden geri kalmış memleketler hakkak ki fazladır. Bu bakımdan o memleketlerde tediyelerinin tediye muvazenesi üzerindeki tesirleri geri kalmış memleketler nazaran daha az hissedilebilir. Diğer taraftan enflasyonun dış mal ve hizmetlere teveccühü nisbetinde tediyelerdeki tazyik büyür. Bu teveccüh geri kalmış memleketler nazarı memleketlerine nazaran çok daha fazladır. Gerçek hayatta ileri memleketlerde iğneden traktöre, lokomotif kadar pek çok mal üretilmekte getirilmek mecburiyetindedir.

Umumî istihsalin kuraklık ve sair tabii afetlerle düşmesi de daha çok geri kalmış memleketlerde mi hissedilir. Bu memleketlerde ziraî istihsal umumî istihsalin mi azalmaktadır.

Geri kalmış memleketlerin ihraç malları fiyatları ileri memleketlerin ihraç malları fiyatlarına nazaran daha düşüktür. Hadleri de ham madde müstahsili memleketler aleyhinedir. Bunlara mukabil iktisaden geri kalmış memleketlerde emek gibi eşya maliyetine giren unsurların enflasyon hissiyatı ve bunların değişen şartlara sür'atle intisabı ileri memleketlerdekine kıyasla daha fazladır. Memleketlerde ücret ve maaşlar çok defa sendikaların muhtıra ile enflasyonda dahi sür'atle yükseltilmekte ve eşya fiyatları artmaktadır.

Yukarıki farklar dışında enflasyonist hareketlerin emek üzerindeki tesirleri ve mekanizma sanayileşmiş iktisaden geri kalmış memleketlerde aşağı yukarı aynıdır.

zı tahavvüller göstermekle beraber prensip itibarile ri olması bu hareketler hakkında mazide verilmiş b kümlerinin yeniden gözden geçirilmesini zarurî kıl

Kuvvetli enflasyonların her istikametteki men sinde bir ekonomi için mutlaka kaçınılması lâzımg olduğunda hemen her ciddi iktisatçı müttefiktir. B ise daha da ileri giderek enflasyonları en hafifinden her şekilile reddetmektedirler. Bunlara mukabil, m kaydile hafif enflasyonları müdafaa eden bazı fikir tür. Bu fikirlerin en tanınmış 1929 iktisadî buhra 1930 lardan sonra doğan yeni iktisat literatüründe lar Keynesien ünvanile anılan iktisatçıların kabul ve dut enflasyon -Restricted infilation- fikridir. Taraft umumî fiat seviyesinde bir kaç derecelik bir yüksel li bir enflasyon kârları yükseltmek suretile müteş yapmanın verimliliği hakkında nikbin bir zihniyet teşvik ve böylece ilerlemiş ekonomilerde iktisadî buh lerinden biri olan tasarruflardan az yatırım yapılın yardım etmektedir. Bu tip bir enflasyon basit ifade nizmaya yağlıyarak onu daha rahat, arızasız işletec sanayileşmiş memleketler için düşünülen bu mahdut çokları tarafından kolayca geri kalmış memleketler bu arada tahsisen geri kalmış memleketler için ileri iktisadî kalkınma bakımından bir zaruret olduğunu de meydana çıkmıştır. Geri kalmış memleketler nüf yaçlarını da karşılıyarak iktisaden ilerliyeabilmek i geniş ölçüde yatırım yapmak zorundadırlar. Halbul

doğru veya mutlak yanlış bir fikir olmadığını be-
man muayyen bir memleketin muayyen şartları
ve iyi neticeler verebilecek bir fikir bir başka z
memleketin başka şartları içinde ve farklı derec
ticeler tevhit edebilir. Bu bakımdan iktisatta he
derece şartları içinde değerlendirmek mümkün o

Müteşebbislerin kazançlarını, böylece ümitle
tırım hacminin millî gelirden normal şekilde ya
masını teşvik maksadile ileri sürülen mahdut er
ranının yarattığı şartlar içinde millî gelirlerinde
tasarruflar yüksek, yeni yatırımların marginal
ekonomilerinde iktisadî buhran neticesinde büyü
istihsal kapasitesi mevcut ileri sanayileşmiş mer
müştür. Bu memleketlerde hafif bir enflasyonist
nomiye yeni talepler çıkararak ve ticaret, sana
endirekt daha fazla yatırım yapmalarını teşvik e
nomideki atıl istihsal kuvvetlerini faaliyete geçir
evvelce faaliyete geçmiş istihsal güçlerinin Und
rım" sebeble gerilemelerine mani olmaktadır.

1929 buhranının under Employment şartları
müşevvik bir enflasyon hareketini atıl istihsal g
mek bakımından müdafaa edebilmek mümkün ol
yesinde hafif bir yükselmeye mukabil, ekonomil
mindan belki daha kazançlı çıkmaktadırlar. Fak
lar içinde dahi dış ticaret; hassaten ihracat ger
istihsal üzerinde yaptığı menfi tesirleri ele alara

İleri sanayileşmiş memleketler bakımından dış ticaretin umumiyetle iki taraflı anlaşmalara veya muahazara dayanan tahditçi ticaret şekillerinden gittikçe uzaklaşarak ticareti serbesti ve mültilateralizme doğru gitmekte ve ticarete rekabet çoğalıp ağırlaşmaktadır. Bu şartlar altında bir seviyesinde birkaç derecelik dahi olsa bir yükselme umumi fiat seviyelerinde aynı derecede bir yükselmeye sebep olur - o memleketin dünya piyasalarında kendi ihracatını koruyarak dikte edecek şekilde tam veya semi monopol vaziyete geçmekte - sanayi memleketlerini ihracat bakımından zayıflatmakta; ihracatın daralması nisbetinde de dahilî işsizlik yer yer işsizlik çepçürükleri görülmektedir. Yani mahdud ticaretin ma gayesinin tam aksi neticeler vermektedir.

Dahili fiatların yüksekliği dış ticarete karşı liberasyonun dahili talebi normal şekilde memlekette istihsal edilmesini çekip daha ucuz dış mallara kaydırmaktadır. Bir kısım talepsiz kalmaktadır. Bunların dışında enflasyonun artması üzerinde masrafları artırmak ve gelirleri azaltmak bilcümle tesirleri de müşahade edilmektedir. Bu şartlarımız iktisatçıların, 1930 yıllarının şartlarına uygunluğu olan bir kısım fikirlerden, bu arada mahdud enflasyonun her gün biraz daha uzaklaşmalarını tabii görmek icabıdır.

Az gelişmiş memleketlerin, nüfus artışlarında meydana gelen iktisaden kalkınmaları için kısa bir devrede büyük yatırımları icabettiği; millî gelirden normal şekilde yararlanarak bu hacimde bir yatırımı finansmana kifayet etmediği; bu

gelirde 200 milyon liralık bir artış sağlamak için pitale, bu kadar bir yatırıma ihtiyaç vardır. 2 Milyarlık millî gelirin % 20 si eder. Diğer bir deyişinin ihtiyaçlarını kavramak için her yıl millî gelirde yatırıma tahsis etmek lâzımdır. Adam başına düşen gelir fazla yükseltmek istenirse millî gelirin % 20 den daha fazla yatırıma ayırmak icabedecektir. Halbuki geri kalmış millî gelirden yapılan tasarruf nisbeti düşüktür. Zarar ve hacmi arasındaki farkı enflasyon yolile menba yar

Bu muhakeme tarzında derhal müşahade edilmesi noksan ve hatalı cihet vardır. Bir kaç noktaya kısaca değinelim. Millî kapital nasıl hesap edilecektir? Eğer bu ve makine yanında asırlardan beri birikmiş binalar, topraklar, geri katılacaksa bazı hallerde millî kapital millî gelir gibi sadece 10 misli değil belki 100 misli bulunabilir. % 1 bir artış için dahi millî gelirin % 100 ünü yatırması gerekir. Bu muhakeme tarzına göre millî kapitalin ne kadar büyük olursa, yani bir memleket ne kadar büyük olursa o memleketin durumu o kadar müşkil demektir. Millî kapitali sıfır amma bir miktar millî geliri olan memleketin en iyi vaziyette olacağı neticesi çıkmaz. Millî istihsalı yalnız millî kapitale bağlamıya ne kadar bağlıdır? Millî gelirin amili sadece kapital midir? Say'ın ve tabiatın millî gelirde rolü yok mudur? İddiada nüfus artışı adeta millî gelir düşünülmektedir. Halbuki memleket nüfusuna katılan nüfus millî istihsal bakımından potansiyel bir kudret demek demektir. Millî gelir yanında iki kolu ve bir de kafası vardır. Millî

gelişmiş memleketlerde gerçi millî gelirden ya hacmi ufaktır, fakat ekseriya bu memleketlerde verimi o kadar yüksektir ki, iyi tevcih ve tevzi e hatta hiç bir masraf yapılmasına dahi lüzum kal larındaki basit değişikliklerle millî gelirden sür'at nabilmektedir. Basit bir ifadeyle, bu memleketle ğini bile nasıl tutacağını bilememekte; memleket pılmadan derhal istihsale sokulabilecek geniş to mevcut bulunmaktadır. Diğer taraftan az geli ştihsal metod ve vasıtaları çok defa o kadar iptid lar o memleketin istihsal tekniklerinde bir mana makta ve istihsali eski seviye ile kıyaslanamıyo dır. Kısaca; az gelişmiş memleketlerde tasarruf h ufak tasarruf hacmini iyi kullanarak o kadar bi celer istihsal edebilmek mümkündür. Gerçekten, lerde ilk yatırımların bu yüksek verimliliği olma mül imkânından ümit kesmek icabederdi. 17-18 rek millî gelir, gerek tasarruf hacmi bakımından iktisaden az gelişmiş tesmiye edilen bir memleke nubî Amerika Devletinden daha ileri değildi. Fak tır. Çünkü o devrin İngilteresinde ufak yatırımlar kine muhtemelen büyük neticeler vermiştir.

İlk yatırımların, istihsal usul ve metodlarında meden yapılabilecek tekâmüllerin yüksek verimlili lif az gelişmiş memleketler arasında bazı farklar yatırımlar, nüfus kesafeti az, geniş bereketli top servetlerine sahip memleketlerde; nüfus kesafeti çok yüksek fakat top servetleri az olan memleket

olmaya lüzum yoktur. Az gelişmiş memleketler büyük neticeler istihsal edebilirler. Ancak bu az g mutlaka kendi imkânları içinde kalmaları lâzım g mamalıdır. Bu memleketlerin millî gelirlerinden tasarrufların fevkinde ne kadar fazla yatırım yaparının da o kadar büyük ve sür'atli olacağı tabiidir.

Bir memleketin Millî gelirinden sağlanan norm de yatırım yapabilmek için istifade edebileceği me yardımlar, her nevi; bilhassa orta ve uzun vadeli d sermaye akışı sayılabilir. Bir diğer ihtimal o meml larını finansmanda varsa altın ve döviz rezervlerind Fazla yatırımları finanse edebilmek için enflasyon k Her yeni yatırımın basitçe; bir iç tediye bir de d iki kısmı olduğu söylenebilir.

Sırf iç tediye cephesinden bakıldığı zaman enfl ları finanse edebilmek için, millî gelirden yapılan no kinde yeni menbalar yaratıyor gibi görünmektedir. G bir kısım yeni makineyi, çimentoyu, taşı ve saireyi; ni mal ve hizmetlerin mevcudiyetini icabettirir. En ifadeyle matbaalarda para basmakla veya banka k mekle bir memlekette bu menbalar yoktan var edil hareketle yaratılan şey sadece bir yeni iştira gücü, leptir. Fakat bu yeni iştira gücünün yeni fazla yatı menbaları sağlayabilmek bakımından iç ekonomide bilir.

Enflasyon mevcut istihsalden normal tasarrufla yük bir kısmı halkın istihlâkinden çekerek, yatırı

cemiyette mevcut atıl istihsal güçlerini harekete da bazı tesirleri olabilir. Böylece umumî mal ve masına yardım edebilir.

Kısa devrede, enflasyonist iştirâ güçlerinin daha ziyade umumi fiât seviyesini yükselterek celi istihsalin daha büyük bir kısmını yatırıma sevk menbaların harekete gelmesi suretile istihsalin a ilk tesirden sonra tedricen meydana çıkar. Ancak cebri tasarrufla umumi tasarruf hacmini arttır teşvik edebilme kabiliyeti, enfilasyonun gayet ma bağlıdır. Enfilasyon biraz ileri götürülürse halkta yıflatarak millî tasarrufun hacmini azaltabilir ve gayri müsmir sahalara kaçmaya zorlayabilir. Bu len, yatırıma tahsis edilebilecek tasarruf hacmini tam aksi bir neticedir. Diğer taraftan aşırı enfilasyonayii az kârlı normal istihsal mevzu ve hizmetler lasyona sevk suretile, umumî istihsalin artması y ni de doğurabilir. Enfilasyonun böyle menfi netice li bir hale inkilâp etmesi ise uzak bir ihtimal değ bir yoldur. Bir kerre ufak ölçüde başlayınca kolay Bütün iktisat tarihi bunun misallerile doludur. I ve hafif şekilde başlayan bir enfilasyon çok def'a mesile zaruri olarak şiddetli bir enfilasyona sür maktadır. Dahilde daha fazla yatırımları finanse lasyondan istifade imkânı düşünülürken bu yolun aksi neticeler veren şiddetli bir hale dökülmesi önünde bulundurulmalıdır. Bu tehlike yanında, m lequene hangi enflasyonlarda enflasyonist güçlerin

Yukarki mülâhazalar, elinde bir miktar altın olan, hariçten yardım alan veya dış krediler temaketin derhal bir genişleme politikasına girişebileceği mi? Bu mülâhazalar herhalde elinde bu imkânların enflasyon politikasından içtinap etmesi neticesinin zaruretini belirtmektedir. İmkânlara dayanılarak enflasyon politikası hakkında verilebilecek hüküm, miktarına, koordinasyon şekline, şiddet derecesine, ve uygulanmalarının şartlarına göre değişecektir.

Enflasyon politikasıyla elde mevcut altın ve döviz, dış borçlanmalara girişilmesi memleket için bir fedakârlıktır. Bu fedakârlığın karşılığında ne kadar iyi ne kadar koordine bir şekilde yatırım yapılmışsa o kadar fazla müdafaa edilebilir. Aksi olarak memleketin dış tediye imkânları bir takım fuzuli, lüks, verimsiz harcaşlarında ne kadar çok israf edilmiş; koordinasyon ne kadar çok enerji israfına imkân verilmişse yatırım ne kadar azalır. Yatırım politikasının değerlendirilmesinde dış gelirleri azaltacak veya dış gelirleri çoğaltacak tedbirlerin olmaması da ayrıca göz önünde bulundurulacak bir husustur.

Yatırım maksadiyle girişilmiş bir genişleme politikasında da izah edildiği üzere vatandaşların ihtiyaçlarından istihlâk maksatları için ithalât talepleri doğar. Dış ticaret politikasıyla bu istihlâk maksadiyle dış ticaret ne kadar büyük bir kısmına realize edilmek imkânında ise memleketin dış tediye imkânları ne kadar çok israf edilmişse expansion politikasının meşruiyeti o kadar azalır.

farklariyle, aşırı faizlerle ve kısa vadeli tediye şarhı sa enflasyon politikasının meşruiyeti o rütbe zayf

Hüküm vermede göz önüne alınması lâzım gel enflasyon politikasının ne derece devam ettirildiğidir yardımlar kullanılarak, hariçten oldukça iyi şartlar temin edilerek ve kısmen de memleketin altın ve döviz rezervleri kullanarak devam ettirilmiş ve bu noktada durulmuş larda göz önün alınmak kaydıyla politikayı belki mümkün olabilir. Fakat enflasyon politikasında bu devam edilmiş ve meselâ harice ağır şekilde borçlar altın rezervleri memleketin dış ticaretindeki mevsimiyetini dahi karşılamıyacak bir seviyeye düşürülürse döviz rezervi kalmamışsa politikayı artık objektif olarak bilmek imkânı kolayca bulunamıyacaktır. Bundan sonra ne olabilir. Meselâ enflasyon politikası o kadar şiddetle devam ettirilmiştir ki memleket harice ağır şekilde altın ve döviz rezervleri tamamen erimiş ve dış gelirler daralmış; bu dar gelirlerle ekonominin ham madde, yalın malzemesi gibi normal ihtiyaçlariyle evvelce başlatılan işlerin tamamlanmaları için lüzum hissedilen ihtiyaçları karşılamak için dış borçlar taksitlerini tamamen karşılamak imkânı yoktur. Bir kısım tediyeler ifa edilemiyerek dış ticarete İhtiyaçları karşılanmış olabilir. Bu şartlar içindeki bir ekonomide resmi kambiyo rayici ile serbest piyasada cari kıymetler arasındaki farklar olması ve bu farkların dış ticaretteki müştereken bir amil olarak ortaya çıkması tabiidir. Böyle bir durumda radikal tedbirler alınmasını gerektiren bir buhran içinde bulunulan bir zamanda enflasyonist politikaya devam edildiği

alabilmek ve meselâ yeniden başlanacak yatırımları tamamlamak da mümkün olamayacaktır. Çünkü memlekette dış tediye imkânları o kadar dar ki evvelce başlanmış işleri bile tamamlamak mümkün değildir. tâ vadesi gelen dış kredi taksitleri ödenememek de, yedek parça yenileme ihtiyaçları... dahi lâzım olmaktadır. Yeniden girilen enflasyon bu darlığı artıracaktır. Bu şartlar içinde dahi misal olarak yapılacak yeni yatırımların bir kaçını tamamlayıp bitiremez mi? Bu imkânın olması pek muhtemeldir. Fakat dar da olsa bazı dış gelirleri, imkânları vardır. Bunların getirilip yeni yatırımlara tahsis ettirilerek kullanılabilir. Ama bu tamamlama evvelce başlanmış ve üzerlerine emek akıtılmış yatırımların daha uzun müddet çalıştırılmasına olacaktır. Bu arada dar imkânlar yeni yatırımların ekonomisinin yenileme ve işleme imkânları karşısında kaç proje belki tamamlanmış olacaktır. Fakat kârlılık mahsulleri olan mevcut tesisler kapasiteyi kullanamaz ihtimal ki tamamen de duracaklardır. Yine dış borç ve kredi taksitleri vadesinde ve tam olarak ödenememesi de memleketin dıştaki itibarını; ucuz fiatlarla dış borç almak kabiliyetini azaltacaktır. O memleketin dışa biraz daha arzu edilmeyen sahalara ve şekillere girmesinin yanında, tabiatıyla yükselen dahilî fiatların dış ticaretteki tahripkâr tesirleri daha büyük bir şekilde hissedilecektir.

Bütün bu müşahedeler bir noktaya işaret eder. Bütün ekonomi için artık hafif de olsa her türlü enflasyonun